

Suomen lintuasemat 2003

Mikko Ojanen (toim.)

Sain asemakatsauksen yhdeksitoista lintuasemalta. Asemista Hanko, Rönnskär, Jurmo ja Tankar toimivat tehokkaasti. Toimintamuodot käsittivät mm. rengastusta, havainnointia ja pesimälintujen laskentaa. Muutamilla muilla asemilla, kuten Höytiäisellä, Kangasalalla ja Säpissä oli hiljaisempaa. Monilla asemilla miehittäjistä on ollut pulaa.

Säätilaltaan vuosi 2003 oli Suomessa hivenen normaalia lämpimämpi. Tammikuu oli erityisen kylmä, ja muuttajien kannalta tärkeät kevätkuukaudet huhti-kesäkuu olivat viileähköjä. Kesä, varsinkin heinäkuu, oli lämmin ja kuiva. Syyskuu oli kylmä, mutta loppuvuosi normaalia lämpimämpi. Marja- ja siemensato jäi hyvin niukaksi edellisvuoden runsauden jälkeen. Sen sijaan myyrävuosi oli laajoilla alueilla erinomainen, mikä näkyikin varsinkin varpuspöttöjen runsautena. Muiden pöttöjen määrät olivat paremminkin normaaleissa lukemissa. Kevään ja syksyn säätila vaikuttaa ravintotilanteen ohella merkittävästi rengastussaaliiseen.

Läntisessä naapurissamme Ruotsissa lintuasematoiminta on mittavaa. Vuonna 2002 siellä toimi 18 asemaa, joilla rengastettiin 36 % (lähes 100 000 lintua) vuoden kaikista rengastuksista (Bentz & Wirdheim 2003). Useimmilla sikäläisillä asemilla on mittava linnuston seurantaohjelma, jota on harjoitettu vuodesta toiseen. Pitkäaikaisista sarjoista saadaan korvaamatonta tietoa

luonnossa tapahtuvista muutoksista. Niin meillä kuin Ruotsissakin vapaaehtoiset ovat toiminnan selkärankana. Suomen asemien rengastusmäärät ovat olleet laskusuunnassa jo pidemmän aikaa (Valkama & Haapala 2003). Löytyisikö suunnan muuttamiseksi eväitä jostakin?

Julkaisujen suhteen vuoden tulos oli asemillamme hyvä. Jurmon ja Hangon asemien hyvistä muuttosarjoista on laadittu parikin katsausta, joissa selvitetään lintujen muuttoaikojen pitkäaikaisia muutoksia ja niihin vaikuttaneita tekijöitä. Ilmaston lämpeneminen näkyy monissa luonnon tapahtumissa, niin lintumaailmassakin. Tankarissa ja Rönnskärillä on jatkettu pesimälinnuston laskentoja. Näistä kertyy vuosien mittaa korvaamatonta aineistoa seurantatutkimuksiin. Vaeltajat olivat vähissä vuonna 2003. Ilahduttava poikkeus oli varpuspöllö, jota tavattiin reilusta tavallista enemmän lähes kaikilla asemilla, joilla syksyllä olivat pyydykset vireessä. Hanko oli jälleen hieno poikkeus, jossa rengastajat saivat huikkeen määrän näitä höyhenpalleroita rengastettavakseen. Idän vihreiden hyvä syksy näkyi myös lintuasemilla, monilla tavattiin mm. kirjosiipi- ja hippiäsuunilintuja ennätysmäärä.

Asemat toimivat lintujen tunnistamisen, sulkasadon opettelemisen ja lintujen mittaamisen harjoittelupaikkoina. Monille yllämainituista asemista voi mennä avustajaksi opettelemaan näitä vaativia taitoja. Myös lintujen tunnis-

tamisen vaativassa aihepiirissä asemat ovat hyödyllisiä opettelupaikkoja.

Toivon, että moni innostuisi varaamaan viikon tai kaksi asemalla oleskeluun havainnoinnin tai rengastuksen parissa tulevinakin vuosina.

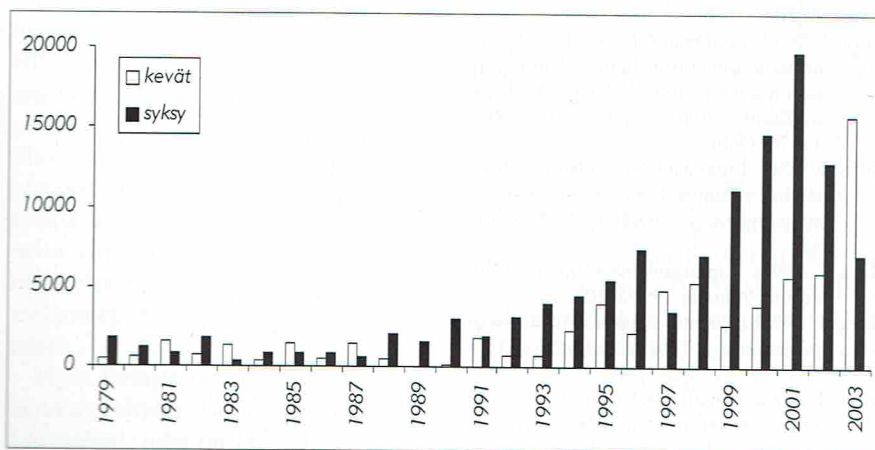
Mikko Ojanen

Hanko

Vuoden 2003 havainnointi oli kattavinta aseman 25-vuotisen historian aikana, sillä talo oli asuttuna täydet 365 vuorokautta! Asemalla yöpyi vuoden aikana yhteensä 50 miehittäjää ja lisäksi yleisöryhmiä vieraili totutun runsaasti. Kevätkauden päämiehittäjiä olivat Aatu Vattulainen 180 vrk, Micke Wickman 32, Alekski Lehikoinen 29, Petteri Lehikoinen ja Seppo Niiranen 23. Syksyn päämiehityksestä taas vastasivat Aatu Vattulainen 183 vrk, Petteri Lehikoinen 42, Jarmo Ruoho 36, Henri Selin 32 ja Jarkko Santaharju 26. Rengastajatilanne oli melko hyvä ja rengastus saatiin järjestettyä lähes yhtäjaksoisesti ajalle 4.8.–9.11. Rengastuksia kertyi 9 347. Asemalla havaittiin 226 lajia ja asemalle uusia lajeja olivat amerikanjääkuikka, arokotka ja kashmirinuunilintu (2 yks.).

Asemaa kunnostettiin keskikesän talloilla: mm. makuuhuone maalattiin, makuupaikat uusittiin ja kaivo puhdistettiin. Talkoiden aikana asemalta poistui kymmenen jätessäkillistä roinaa. Vuonna 2004 on tarkoitus jatkaa talkoita ja maalata aseman ulkoseinät.

Päämiehittäjä Aatu Vattulainen stajasi jälleen vuoden mittaan tarkasti merimetsojen ja haahkojen muuttoparvia määrittäen lintujen ikä- ja sukupuolijakaumaa ja muuttosuuntia. Aiempien vuosien tutkimustuloksien perusteella Haliaksen ohimuuttava haahkakannan sukupuolijakauma on vinoutunut siten, että koiraita oli selvästi enemmän (Kilpi ym. 2003). Haliaksen aineistoa käytettiin hyväksi tutkimuksessa, jossa todettiin talitiaisen olevan säännöllinen muuttolintu Koillis-Euroopassa (Nowakowski & Vähätalo 2003). Myös Anssi

Kuva 1. Kurkien keväiset ja syksyiset muuttajamäärät Hangon lintuasemalla 1979–2003.

Haliaksen yön viimeisellä hämärärundilla 29.9. saatiin asemalle 15 varpuspöllöä. Kuvassa onnellinen rengastaja Henri Selin, jonka syli ei vetänyt koko lastia. © Alekski Lehikoinen

Vähätalon ja Esa Lehikoisen luotsaamassa Ilmastonmuutos ja linnut -hankkeessa saatiin julkaisu läpi kansainvälisessä ornitologisessa julkaisusarjassa (Vähätalo ym. 2004). Artikkelin julkaisu siirtyi vuodelle 2004, mutta tutkimuksen tuloksia on jo esitelty *Tringalehdessä* (Vähätalo 2003).

Talvi

Meri jäättyi heti vuoden vaihteen jälkeen ja tästä syystä sydäntalven aikana vesilintuja havaittiin niukasti suurten laivojen synnyttämässä raiiloissa. Kaakkuri havaittiin 27.1. ja silkkiuikku 17.–19.1.

Marjalinnut ja urpiaiset pitivät jäätalvesta huolimatta huolen siitä, että asemalla talvehtineella Aatu Vattulaisella riitti laskettavaa. Räkättejä havaittiin alkuvuodesta maaliskuun puoliväliin asti yli 45 000 muuttavaa, tilhiä 15 000 ja urpiaisia 1 300. Huikkeimmillaan 11.3. nähtiin 12 330 muuttavaa räkättiä. Muita mukavia talvilintuja olivat maakotka 6., 10. ja 13.1. sekä 1.2., ampuhaukka 23.1., tunturihaukka 23. ja 28.2., huuhekaja 6.2., hiiripöllö 23.2. ja kiuru lounaaseen 1.2. Helmikuun viimeinen päivä saatiin ensituulahdus kevästä juhlapukuisen merimetson, uiveloparin ja kahden muuttavan kiurun muodossa.

Kevät

Maaliskuusta alkaen kevät eteni tasaisen varmasti, vain huhtikuun alkupuolella otettiin hieman takapakkia. Poikkeuksellisen aikaisia saapujia olivat mm. rautiainen 18.3., tylli 19.3., keltahemppo 25.3. ja pensaskerttu 1.5. Haliaksen muuttoennätyksiä paranneltiin seuraavasti: harmaasorsa 13.4. 6m, haapana 14.4. 283m, merimetso 15.4. 598m, kurki 20.4. 4 071m, allsi 19.5. 13 889m, karikukko 19.5. 13m, punavarpunen 26.5. 511m ja telkkäkoiraiden syysmuuttoennätys 29.5. 860 W.

Kurki oli ehdottomasti ”kevään laji”, sillä niitä nähtiin yhteensä 15 724 yksilöllä, mikä on lähes kolme kertaa enemmän kuin edellisenä ennätysvuotena vuotta aikaisemmin. Yli 3 000 yksilön muuttopäiviä oli kolmesti! Haliaksen kurkimäärät ovat kasvaneet selvästi viimeisen 5–10 vuoden aikana (kuva 1) ja ilmeisesti yhä useamman kurjen muuttoreitti on siirtynyt kulkemaan Hankoniemen ylitse. Mahdollisesti osa ennen idästä pääkaupunkiseudun ylitse muuttaneista kurjista on alkanut käyttää läntistä muuttoreittiä, sillä nykyään idässä nähdään harvoin hyviä muuttoja.

Tornien taistossa Haliaksen stajibunkkeri sijoittui 96 lajilla 11. sijalle, häviten *Tringan* alueella vain lajilla Laajalahden *Elfvikin* tornille. 12.5. rikottiin aseman lajiennätys, sillä päivän aikana havaittiin peräti 118 lajia.

Harvinaisuuksia havaittiin kevään aikana mukavasti: amerikanjääkuikka 13.6., jääkuikka 22.5., mustahaikara 3.5., lyhytnokkahanhi 18.4., kyhmyhaahka 12.4. ja 1.5., niittysuohaukka 14. ja 15.5., pikkukajava 9. ja 17.5., kolme mehiläissyöjää 26.5., nummikirvinen 20.5., virtavästäräkki 20.5., mustapäätasku 4.–10.5., keltahemppo 25.3. ja 23.4.

Kesä

Alueen pesimälinnustoa kartoitettiin kesäkuukausien aikana ja asema-alueella tai lähiympäristössä pesineitä tai pesintää yrittäneitä lajeja löytyi yhteensä 56, joista mainittakoon valkuposkihanhi 2 poikuetta, ristisorsa 1–2 paria, merikihi 1 pari ja käenpiika 1 poikue. Myös urpiainen pesi jossakin lähistöllä, sillä nuoruuspuvussa olevia urpiaisia rengastettiin kaksi. Vaikka riuttatiiroilla oli kesällä runsas esiintyminen Suomenlah-

della näkyi sellainen Haliaksella vain kerran: 2.8. lad etelään. Syyskauden runsain naurulokkimuutto nähtiin jo 6.7. 646m. Turkinkyhky näyttäytyi 24.7. ja idänuunilintu lauloi niemellä 17.7.

Syksy

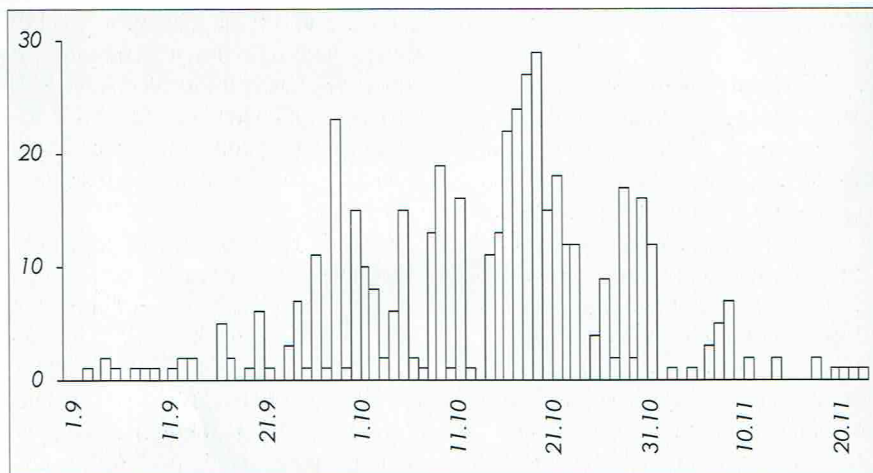
Vesi pysyi korkealla loppukesästä ja hyvillä paikalliskahlaajamäärillä ei päästy mässäilemään. Muutama kohtalainen kahlaajamuutto kuitenkin nähtiin 26.7. muutti 106 tundurakurmitsaa ja 278 punakuiiria.

Osa keväällä komeasti pohjoiseen matkanneista kurjista kiersi Haliaksen syyskaudella ja syyskauden summa oli ”vain” 7 054m. Enimmillään 20.9. nähtiin 2 383 muuttavaa pitkäkaulaa. Mainio suosirrimuutto nähtiin 18.9.: Cal alp + PK yht. 1 047m. Sepelkyhkyjä meni mukavasti 1.10., yhteensä 12 043m.

Muuttoennätyksiään parantelivat mm. isokuovit 10.8. 107m, käet 25.8. 8m, palokärjet 6.9. 16m, työttötiaiset 16.9. 8m, merihanhet 1.10. 559m, närhet 3.10. 1 259m, piekanat 14.10. 87m ja kanahaukat 15.10. peräti 42m. Syyskuun alussa alkoi ennennäkemätön varpuspöllöjen massavaellus, jonka aikana verkoista saatiin 350 varpuspöllöä. Eniten minipöllöjä havaittiin lokakuussa (kuva 2). Albiino räystäspääsky ihmetytti miehittäjiä ohilennollaan 6.9. Aamuyöstä 30.9. havaittiin hyvää yömuuttoa. Noin tunnin aikana kuului arviolta 2 000 laulurastasta, 100 punakylkeä, seitsemän taivaanvuohoa ja neljä kiuruparvea.

Harvinaisuuksia lokakuussa

Itäisiä harvinaisuuksia havaittiin syksyn aikana runsaasti. Isokirvinen nähtiin neljästi. Hippiäisuunilintuja saatiin verkosta kuusi ja taigaunilintuja viisi. Asemalle uutena lajina havaittiin kashmirinuunilintu peräti kahden yksilön voimin 29.–30.10. 1r ja 4.11. renkaaton. 13.10. muutti aseman kolmas etelänkiisla ja merellä pörräsi paikallinen nuori leveäpyrstökihu. Kiljukotka havaittiin 15.10. ja 16.10. nähtiin Hangon kaupungin yllä kiljukotkalaaji. Useamman päivän Täktomissa pyörinyt arokotka poistui Tringan alueelta näyttävästi Haliaksen ylitse 19.10. ollen uusi laji asemalle. Virtavästäräkkejä nähtiin 16.10. ja 31.10. sekä syksyllä harvinainen mustaleppälintu nähtiin 30.10.

Kuva 2. Varpuspöllön paikallisten yksilöiden määrä Hangon lintuasemalla syksyllä 2003.

Vaelluslintusyksyn kruunasi varpuspöllöjen massaesiintyminen

Syksy oli vaelluslintujen osalta monipuolinen. Tikkoja, pöllöjä, tilhiä, tiaisia ja närhiä oli hyvin liikkeellä. Tikoista pikkutikalla (163m 37p 9r), pohjantikalla (13m 3p 4r) ja valkoselkätikalla (8–10 yks., 2r) oli hyvä vaellus ja palokärjellä ennätysvaellus (140m 47p 35r). Käpytikat taas pysyivät metsien siimeksessä ja niitä nähtiin vain 24m 9p 4r. Harmaapäätikkää ei havaittu koko syksynä.

Syksyn pöllöistä ehdoton tähti oli varpuspöllö, joita rengastettiin 324 ja kontrolloitiin 26 yksilöä. Vaelluksen voimakkuutta kuvaa se, että aiempina vuosina 1979–2002 Haliaksella oli saatu verkoista vain 127 varpuspöllöä! Minipöllöjen vaelluksesta on tekeillä tarkempi selonteko Tringa- tai Linnut-lehteen. Muita pöllöjä havaittiin seuraavasti: huuhkaja 7p (2r), hiiripöllö 1r, sarvipöllö 39p (33r), suopöllö 4p (3r), lehtopöllö 9p (4r), viirupöllö 1r 2 kontr. ja helmipöllö 31p (25r). Viirupöllöjen esiintyminen oli huomattavaa, sillä laji oli tavattu Haliaksella aikaisemmin vain seitsemän kertaa.

Pihlajanmarjakadon takia tilhet matkasivat etelään jo lokakuussa. Runsaimmillaan 16.10. nähtiin yli 1600 työttöpäättä. Tiaiset rynnivät tasaisena rintamana ja jopa työttötiainen vaelsi normaalia voimallisemmin (27m 14r). Muiden tiaisten syyssummat olivat seuraavat: hömö- 2387m (756r), kuusi- 7583m (643r), sini- 19927m (1393r), tali- 13181m (1109r) sekä pyrstötiainen 3492m 269p (930r). Pähkinänakkeleita nähtiin syksyn aikana vain yksi 5.10. Harakat (yhteensä 30m 2p) ja pähki-

nähakit (238m 5p 9r) eivät juuri liikehtineet, mutta närhillä (2 313m 23p, 47r) oli ennätysvaellus. Käpylinnuilla oli välivuosi ja syksyn aikana näkyi yhteensä vain 215 ristinokkaa, joista ainokainen kirjosiipikäpylintu muutti 9.12.

Kiitokset

Suomen kulttuurirahaston apurahan turvin pystyttiin taas maksamaan syyskauden havainnoijille ja rengastajille päivärahaa, josta kiitokset. Kiitos kuuluu myös Simo Silvoselle ja Mikael Kilvelle aseman juoksevien asioiden hoitamisesta sekä kaikille vuoden 2003 miehittäjille, talkooväelle ja asemamaksun maksaneille.

Aleksi Lehikoinen

Höytiäinen

Aseman toiminta 2003 oli hyvin vaatimatonta. Pyyntiä oli vain kuutena päivänä keväällä ja 16 päivänä syksystä alkutalveen. Lisäksi kesällä käytiin aseman seudulla rengastamassa pesäpoikas.

Rengastuksia kertyi 462 kaikkiaan 34 lajista. Rengastajina toimivat Markku Huttunen (250 rengastusta), Juha Miettinen (94), Minna Kolehmainen (32) ja Johanna Lakka (14). Viisi runsainta verkkolajia olivat talitiainen (89), sini-tiainen (59), punarinta (49), pajusirkku (39), ja pajulintu (34). Näitä harvinaisemmista lajeista mainittavia olivat pikkutikka, viitakerttunen ja pähkinänakkeleli.

Ari Latja